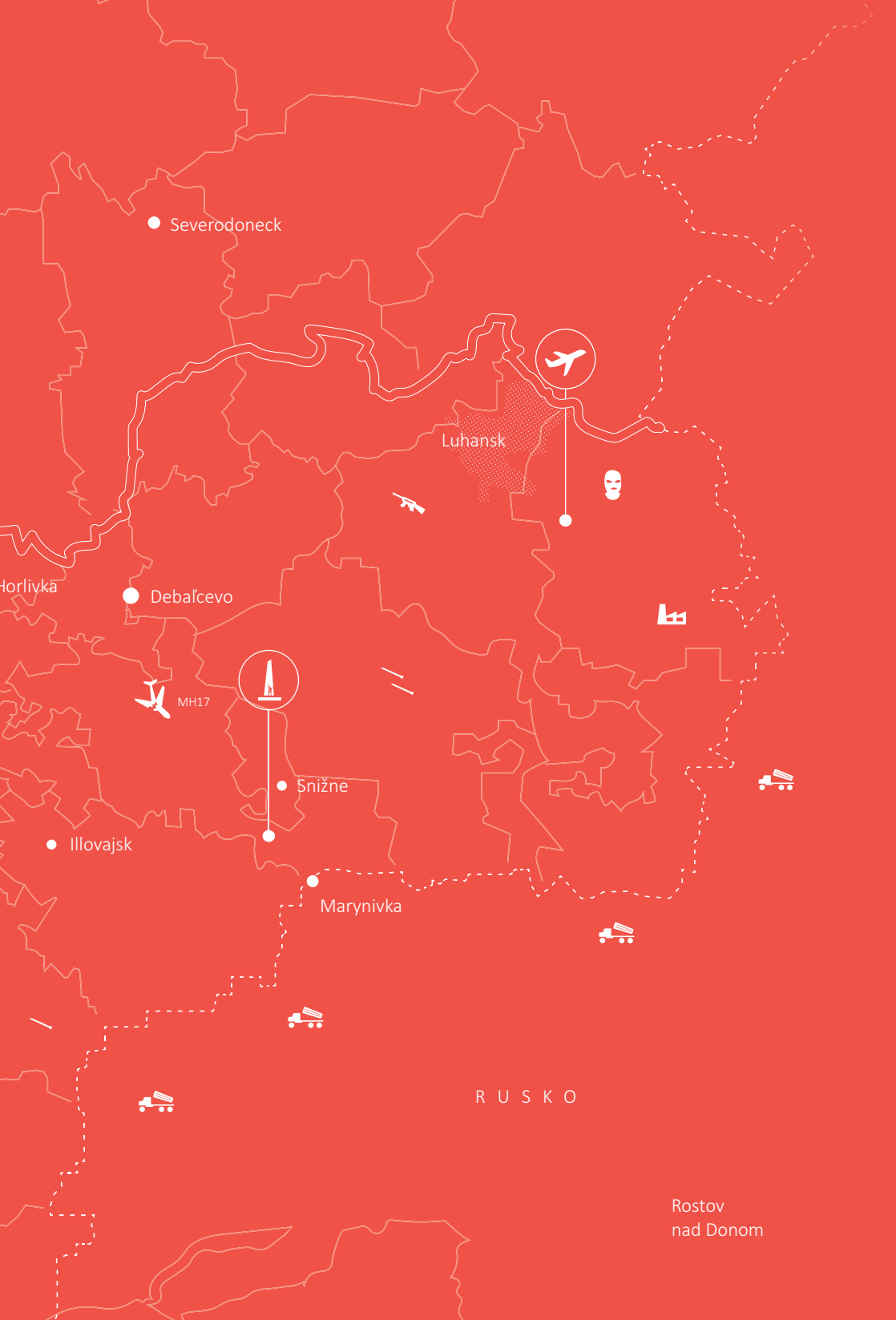

Dobras

Tomáš Forró

svadobný apartmán
— v hoteli Vojna

Severodoneck

Luhansk

Debaltsevo

Ihorlivka

MH17

Snižne

Ilovajsk

Marynivka

RUSKO

Rostov
nad Donom

KNIŽNÁ
EDÍCIA
DENNÍKA

Obsah

I. časť – Mamuka

Osvietenie	13
Mamuka ide na vojnu	16
Ukrajinský konflikt je pokračovaním gruzínskych vojen	21
Ako začal Luhansk snívať	28
Chaos prichádza aj do Donecka	35
Sloviansk chce odísť z Ukrajiny, no prichádza o nohy	41
O zámienkach a príčinách etnických vojen	48
Kramatorsk spozná svojich osloboditeľov, aj keď žiadnych nepotreboval	56
Kaukaz prepadne z lekcie dejepisu ešte aj na Ukrajinu	64
Rusko učí Donbas bojovať, ale zatiaľ len diskrétno	70
Bojovať za svoju vlasť aj napriek jej zákonom	76
Donbas si vysníva fašistov a potom sa ich zopár nájde	84
Luhansk spoznáva svoju budúcnosť	92
Takže naozaj to bude vojna	99
Keď dorazia hostia, môže začať mäsopest	107

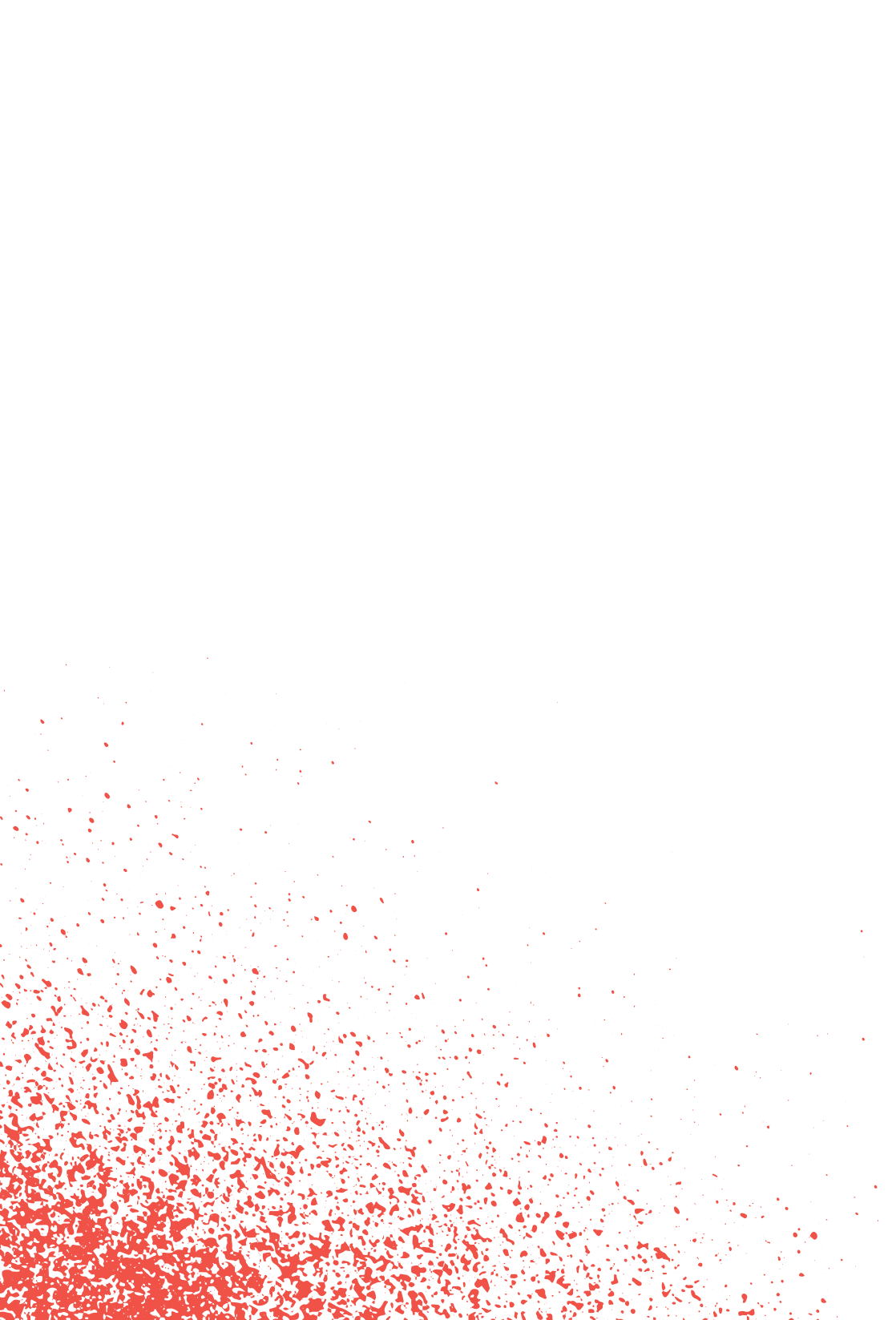
II. časť – Jura

Pokánie	117
Úteky z ruského sveta	121
Ukrajina prehrá, až keď ju porazia jej vlastní velitelia	128
Rusko stvorí rovnováhu vďaka krvi a deštrukcii	136
Ako prichádzame na Donbas	146
Život za frontovou líniou	152
Budovanie neexistujúceho štátu	161
Európski stúpenci ruského sveta	169
Cesta zaslúbenou ruskou krajinou	177
Internacionála a jej hrdinovia	183

Medzi miestnymi bojovníkmi	191
Keď humanitárna pomoc nie je tým, čo bývala	198
Verchuška, teda otcovia národa	206
Prchavé šťastie na konci smutnej zimy	212
Vytriezvenie na špinavom snehu	218

III. časť – Líza

Znásilnenie	229
Úteky a návraty	233
Na druhej strane čaká naša vlasť	239
V krajine žltých lánov a modrého neba	245
Rodinní démoni a ich susedia	253
Ženský štát, v ktorom žijú chlapčenski muži	258
Prečo si ruskí ľudia jedného dňa obliekli ukrajinské kroje	264
Neľahké cesty k ukrajinskej jednote	271
Pašerácke dobrodružstvá	281
Zabudnutý východ	286
Deň, keď sa zastavila vojna	294
Koniec vodcu a príchod nových čias	299
Opäť v meste, na ktoré nemožno zabudnúť	303
Život na vidieku	310
Koniec luhanského sna	315
Mapy	325
Záver	335
Podakovanie	337
Poznámky	339

**Matkám,
ktoré vychovali
vrahov – a ich
obete – na oboch
stranách frontovej
línie**

Cast

Mamuka

Osvietenie

Jún 1993, Suchumi, Gruzínsko

Chlapec má štrnásť rokov, mokré topánky a kalašnikov s poslednými nábojmi. Ukrýva sa v rozstrieľanej budove uprostred ohlušujúcej paľby zo samopalov a z mínometov.

Mamuka je na fronte ôsmy mesiac. Ešte nedávno chodil na základnú školu v Tbilisi a na vojenskej základni, kde slúžil jeho otec, potajomky šlukoval so synmi ďalších dôstojníkov. Potom jedného dňa našiel doma plačúcu matku; otec sa balil do vojny. V Gruzínsku sa už druhý región vzbúril proti centrálnej vláde, a keď prišlo vojsko zaviesť poriadok, narazilo na ozbrojený odpor a zbrane ruskej armády. Na uliciach sa objavili bradatí muži so samopalmi, ktorí nepijú gruzínske víno a nemodlia sa ku kresťanskému bohu. Čečeni z druhej strany hôr.

Jednotka pod velením Mamukovho otca onedlho vyráža do vzbúreneckého regiónu zvaného Abcházsko. Ako sa tam však dostal jeho maloletý syn? To zostane navždy medzi nimi dvoma. No keď sa Mamukovi spolužiaci vracajú po pravoslávnych Vianociach v januári 1993 späť do triedy, on už spolu s otcovou jednotkou spáva na snehu v bojových zákopoch, pozoruje zabíjanie okolo seba a strieľa do tých na druhej strane.

Na začiatku leta sa vojna pomaly chýli ku koncu a ani pre Mamukovu vlasť, ani pre jeho oddiel to nevyzerá ružovo. Gruzínska armáda ustupuje pred tajomnými bojovníkmi a ešte tajomnejšími leteckými náletmi, ktoré vždy prichádzajú zo smeru, kde ležia ruské vojenské základne. Vojakov Mamukovho otca v júni obklúčia a oni sa sťahujú do lesov okolo hydroelektrárne pri meste Suchumi, ktorej personál utiekol alebo sa pridal k separatistom. Žije tu už len gruzínsky riaditeľ spolu s rodinou.

Posledný boj sa odohráva pri elektrárni a trvá osem hodín. Stojí proti nim po zuby vyzbrojený pluk s viac ako tristo ľuďmi; pod velením Mamukovho otca zostalo čosi vyše päťdesiat vyčerpaných mužov takmer bez munície. Ostatní sú mŕtvi. Gruzínski vojaci sa snažia evakuovať aspoň riaditeľa elektrárne s rodinou predtým, než padnú do rúk útočníkom. No prišli neskoro: skôr ako riaditeľ zomrie na priestrel pľúc priamo pred Mamukovými očami, stihne im oznámiť, že jeho ženu a deti uväznili ako rukojemníkov.

Podmienky útočníkov sú jasné. Alebo sa gruzínski vojaci vzdajú, alebo ich rozdrví. A prvá bude na rade riaditeľova manželka a deti. Ak odovzdajú zbrane, ruský veliteľ im ručí humánne zaobchádzanie. A tak po dvoch hodinách Mamukov otec opúšťa zničenú budovu s bielou handrou v ruke. Sprevádza ho len jeho syn.

Vonku ešte stále panuje bojový chaos. Nestihnú sa ani vzdať, keď na nich zaútočí ďalší oddiel; na strane nepriateľov hovorí každá jednotka iným jazykom a títo asi nepochopili, že sa dohodlo prímerie. Mamukov otec je neozbrojený, no jeho štrnásťročný syn má naďalej premočené topánky a kalašnikov s takmer prázdny zásobníkom. Strieľa tak, ako sa to naučil na otcovej základni: v krátkych, presných dávkach. Dvaja útočníci sú na mieste mŕtvi, jeden je ťažko zranený.

Je po boji. Vo vzduchu cítiť vôňu mandarínok a eukalyptov, ktorá sa mieša so zápachom ľudskej krvi a strachu. Mamuka zbiera z bojiska mŕtvoly a časti tiel svojich vojakov. Nepriatelia sú zo svojich strát zúrivi a pôvodne im nechceli ani dovoliť pochovať svojich mŕtvych. Schyluje sa k lynčovaniu bezbranných Gruzíncov. Mamukov otec sa zahľadí na svojich padnutých mužov – sú medzi nimi aj dvaja jeho bratraci – a pochytí ho zúrivosť. Bezhlavo sa vrhne na cudzích bojovníkov.

V ruskom veliteľovi sa vtedy pohne vojenské svedomie a tak ako sľúbil, porazených gruzínskych vojakov berie pod svoju ochranu. Mamuka mlčí a čaká, čo bude ďalej. Takto naňho spomínajú pamätníci bojov o hydroelektráreň v Suchumi: rozstrieľaná

administratívna budova, pred ňou halda tiel a pri mŕtvolách – štrnásťročný chlapec v priveľkej, zakrvavenej uniforme. Premočené topánky mu už zobrali tamtí. Cez dažďové mraky preniká zopár lúčov zapadajúceho slnka.

Jednou z výhod detských vojakov – na rozdiel od dospelých – býva absencia strachu. V dospelosti sa budú Mamuku pýtať, či z násilia od útleho detstva nepocítoval traumy. Vraj nie. Ani strach, ani traumy. Ani smútok. No jeho mozog od toho dňa začal spracovávať inú lekciu, ktorú počas nasledujúcich 25 rokov využije pri každej ďalšej vojne: Rusov možno zabiť. Možno ich poraziť.

Vojna proti Rusku čoskoro ovládne jeho myseľ, pohltí Mamukove sny, ukončí mu detstvo a rozhodne o ďalšom osude. Odteraz bude Rusov loviť cez optiku svojho samopalu, zabíjať ich zblízka nožom a zameriavať ich pozície na mínometnú paľbu. Tá istá vojna ho napokon privedie na veternú step ukrajinského Donbasu.

Zatiaľ však stále stojí pri zničenej elektrárni, ešte stále má štrnásť rokov a čaká ho zajatie a dospievanie. Na zemi ležia jeho prvé obeť, ich krv vsakuje do zeme, ktorá patrila jeho rodnému Gruzínsku, no teraz, po prehratej vojne, onedlho vyhlási samostatnosť a nazve sa Abcházskou republikou. Vodná elektráreň, ktorú práve odstúpili nepriateľovi, leží na okraji budúceho abcházskeho hlavného mesta Suchumi.

Mamuka nevie, že sa zároveň stáva svedkom zrodu zatiaľ nedopracovanej vojenskej koncepcie, v ktorej splýva konvenčná a partizánska vojna, vojaci aj civili, fakty i propaganda. Mamuka bude zažívať jej fungovanie na vlastnej koži v nových konfliktoch, učiť sa od nej a sledovať, ako čoraz efektívnejšie ničí celé štáty. Koncepcia, ktorá sa o niekoľko desaťročí vyvinie na sofistikovaný, vysokoefektívny systém. Západní analytici ho nazvú hybridnou vojnou.

Prvý paradox hybridnej vojny si však stihol všimnúť už teraz. Hoci oddiely jeho otca mali bojovať proti neskúseným abcházskym separatistom, stála proti nim dobre vyzbrojená a zorganizovaná armáda. Jednotka, ktorá ich napokon porazila, má stovky mužov. Abcházcov v nej narátal sotva päť.

Je teplý, voňavý jún. Strelba dávno utíchla. Prší.¹

Mamuka ide na vojnu

Kto pozná jeden hybridný konflikt ruského typu, pozná ich všetky. Menia sa len dátumy a názvy krajín.

Apríl 2014, Donecká oblasť, východná Ukrajina

Keď Mamuka po prvýkrát pricestuje na Ukrajinu, má 35 rokov, za sebou štyri vojnové konflikty a jeho piaty, na Donbase, sa práve stáva skutočnosťou. Z mladého chlapca, ktorý kedysi utiekol zo základnej školy a rozhodol sa bojovať so svojím otcom na abcházskom fronte, vyrástol tvrdý, mlčanlivý bojovník a veliteľ.

Podľa nepriateľskej paľby a taktiky dokáže určiť, či proti nemu bojujú miestni separatisti alebo ruská armáda. Z niekoľkých kilometrov rozozná typ a kaliber odpálenej munície. Ale na osobné, nevojenské otázky odpovedá s námahou, kusými, jednoduchými vetami bez farby a emócií. Akoby táto časť jeho osobnosti ustúpila pred všetkým tým bombardovaním a strelbou a utiahla sa kamsi hlboko do bunkra podvedomia.

Vyvoláva dojem dokonalého vojaka, ktorý nikdy nevybočí z radu. To je však len zdanie. Mamuka prešiel od svojich mladých čias dôležitou premenou. Na konci 90. rokov, po dvoch čečenských vojnách, keď sa vrátil do Gruzínska s ťažkým priestrelom nôh, ho otec presvedčil na štúdium. Mamuka skončí strednú školu, hlási sa na univerzitu a o pár rokov už vo Francúzsku pracuje na doktoráte z medzinárodného práva a diplomacie. Na živobytie si popri tom zarába súbojmi v zápasoch profesionálnej ligy zmiešaných bojových umení. Okrem toho spoznáva život a mentalitu západnej Európy. Nachádza si tu priateľov, zázemie i prvú skutočnú lásku.

S modelkou zo známej francúzskej rodiny žije v Paríži dva roky a ich rozchod predznamenáva jeho problematické vzťahy so ženami.

V Gruzínsku si o pár rokov založí rodinu, šťastie vo vzťahoch bude skúšať aj neskôr na Ukrajine. Všetky pokusy stroskotajú, len čo si každá z jeho ďalších žien uvedomí, že ich partner sa už dávno odovzdal inej sokyni, proti ktorej ony nemajú žiadnu šancu. Volá sa vojna.

Tá ďalšia ho zastihla po návrate z Francúzska. Jeho okolie si už myslelo, že Mamukove skúsenosti z detstva zostali nanajvýš nepríjemnou spomienkou a zdrojom jeho neuveriteľných historiek. On však ani počas tých ôsmich rokov relatívneho mieru a rozvoja nedokázal myslieť na nič iné ako na pomstu. Je to vraj ako črepiny šrapnela, ktoré vám zostali v mozgu, a keďže sa nedajú chirurgicky odstrániť, pomaly v ňom krúžia. Vojna proti Rusku celkom opantala jeho myseľ.

A potom Rusko zaútočilo znova. V takzvanej päťdňovej vojne medzi Gruzínskom a Južným Osetskom v roku 2008 intervenuje ruská armáda a takmer dobýja gruzínske hlavné mesto Tbilisi. Mamuka pocíti strašný hnev, no ďalší prehratý konflikt mu pomôže pochopiť, že na víťazstvo vo vojne nestačí strieľanie zo samopalu, vybičované emócie či bezhlavý boj proti presile. Politika je mocnejšia ako zbrane.

Vďaka svojej bojovej reputácii, inteligencii a kontaktom sa počas pôsobenia prezidenta Micheila Saakašviliho Mamuka stáva poradcom ministra obrany pre vzťahy s USA. Gruzínsko sa už niekoľko rokov snaží o vstup do Severoatlantickej aliancie a najväčšia armáda sveta teraz aj s Mamukovým príspevom posielala do Gruzínska svojich školiteľov, špecialistov, vojenskú techniku a know-how. Ak je vojna pokračovaním diplomacie inými prostriedkami, pre Mamuku nastáva čas túto poučku uplatniť v praxi. Svoje taktické bojové schopnosti rozširuje o vyjednávanie, logistiku a geopolitické stratégie.

Prejde ďalších pár rokov a na jar v roku 2014 obsadzujú neoznačení ruskí vojaci na ukrajinskom polostrove Krym vládne budovy a strategické objekty. Mamuka je už v tom čase pripravený. Na Ukrajine vidí viac ako len ďalšie dejstvo boja proti ruskej armáde a jej miestnym spojencom. Na rozdiel od Gruzínska je Ukrajina veľká krajina s početnou armádou a navyše leží na hraniciach Európskej únie. Ak niekedy bola šanca, že Západ pomôže bývalým sovietskym republikám proti ruskej agresii, je to tu a teraz.

No v cudzej krajine bude musieť Mamuka začať od nuly: z politika sa stane znova vojak. Mamuka sa zmieri aj s tým. Zháňa svojich bývalých gruzínskych bojovníkov a s kontaktmi na Ukrajine koordinuje ďalší postup. Emócie ustúpili; vojna sa preňho stala technickou záležitosťou a logistickým problémom.

Ukrajinské hranice prekročí na začiatku apríla 2014, tesne pred tým, ako sa občianske nepokoje zmenia na hybridný konflikt. Kyjevská vláda postupne stráca kontrolu nad východom krajiny. Mestá a okresy na Donbase obsadzujú ozbrojenci s ruským prízvukom, deklarujú odtrhnutie od Ukrajiny a vytvorenie nezávislého štátu. Na uliciach sa objavujú automatické zbrane, zomierajú ľudia a na príjazdových cestách postupne rastú kontrolné stanoviská vyrobené z betónových panelov, použitých pneumatík a vriec s pieskom. Nazývajú sa blokposty a časom sa stanú základnými stavebnými prvkami tvoriacej sa frontovej línie.

Do Donecka, metropoly Donbasu, prichádza Mamuka s piatimi ďalšími Gruzíncami. Mesto je ešte oficiálne pod ukrajinskou správou, no vládne tu chaos. Separatisti si urobili z administratívnej budovy hlavný stan a jej chodby ovládli miestni baníci a bandy agresívnych chuligánov zvaných tituškovia² v zablatených teniskách a neodmysliteľných šuštiakoch.

Mamuka sa v Donecku stretáva s miestnymi etnickými Gruzíncami, ktorých pozornosti neušli tajné sklady zbraní, v tom čase už vo veľkom prúdiace z Ruska. Dôstojníci ruských tajných služieb ich na Ukrajine rozdávali civilom a pripravujú operáciu, ktorá zmení dejiny východnej Európy. Mamukovi tím zároveň vyriešili dôležitý logistický problém, ktorý sa týka výzbroje. Vytýpuje sklad, ktorý v ten večer strážia bojovníci militantnej proruskej organizácie Oplot. S druhmi si odnášajú dostatok samopalov, muníciu a granáty. Strážcovia sa nestihli ani spamätať.

Dvanásteho apríla 2014 Ukrajina prichádza pri synchronizovanom útoku o dve blízke mestá, Sloviansk a Kramatorsk. Keď k nim dorazia ukrajinské špeciálne jednotky, prekvapí ich precízne mínometné

bombardovanie a sofistikovaná obrana. Takúto taktiku boja na Ukrajine nikto nepozná – zdecimovaná ukrajinská armáda nemá žiadne bojové skúsenosti a v Sloviansku na nich zrazu čaká skúsený protivník, ktorý je vždy dva kroky pred nimi. Zomierajú ukrajinskí policajti a vojaci, a všetci ostatní si postupne začínajú uvedomovať, že stoja pred čímisi, čo presahuje ich chápanie aj možnosti. Všetci okrem Mamuku.

V tom čase sa už na Donbase organizujú ukrajinskí dobrovoľníci, podobným spôsobom ako Mamuka sa dostávajú k zbraniam a improvizovane začínajú vojensky konfrontovať proruských okupantov. Vo vlastnej krajine sú odkázaní sami na seba – ukrajinská armáda je ako inštitúcia paralyzovaná, dôkladne infiltrovaná ruskými agentmi a neschopná reálneho boja. Mamuka to jedného dňa zistí na vlastné oči, keď pozoruje zúfalý pokus ukrajinskej špeciálnej jednotky SBU Alfa o vyčistenie malého mesta Iziium obsadeného separatistami. Ukrajinskí vojaci strácajú niekoľko mužov a napokon musia z mesta ustúpiť.

A tak sa Mamuka pridáva k ukrajinským dobrovoľníkom. Sú silno motivovaní bojovať, ale chýba im disciplína a výcvik. Mamuka ich učí, čo vie on sám: ruské hybridné taktiky, spôsob ich rozmýšľania a všetko, čo pozná z predošlých vojen. Bojuje spolu s Ukrajincami a postupne plánuje vytvorenie vlastnej bojovej skupiny.

Zoznamujeme sa, keď je už vojna v plnom prúde. Mamuka postupne bojuje s rôznymi ukrajinskými jednotkami takmer po celej línii frontu. Z jeho zážitkov mrazí, ešte viac však znepokojujú spomienky z vojen, ktoré za posledných 20 rokov vybojoval ešte pred Ukrajinou. Na otázku, v čom sa líšia od tej dnešnej, Mamuka nepozná odpoveď. Pokiaľ ide oňho, v ničom.

Ten pocit nedokáže vysvetliť. Vraj ak si prežil jednu hybridnú vojnu, pozná všetky. Počas našich rozhovorov často opakuje, že vďaka svojim predošlým skúsenostiam ukrajinskú vojnu predpovedal už v decembri 2013, keď videl televízne správy o prvých politických nepokojoch v Kyjeve. V tom čase ešte na Ukrajine nikto netušil ani

len o plánovanej anexii Krymu, nehovoriac o konflikte na Donbase, do ktorého zostávalo dlhých päť mesiacov.

Na začiatku Mamukovi nerozumiem. Potom sa stretávame znova a znova, pri každej mojej ceste za ukrajinskou vojnou. Jeho osobné spomienky z gruzínskych vojen zaznamenávam a potom konfrontujem so zážitkami pamätníkov, s analýzami novinárov a medzinárodných pozorovateľov. Z týchto dávno zabudnutých konfliktov sa postupne formuje opakujúci sa príbeh, ktorý dáva slovám gruzínskeho veterána celkom iný význam. Postupne začínam rozumieť, že na predvídanie ukrajinskej vojny Mamuka vôbec nemusel byť veštec a že už vôbec nebol jediný.

Základnou charakteristikou hybridnej vojny je schopnosť nastaviť a koordinovať bojové aktivity tak, aby zostali pod prahom ich bežného rozpoznania a náležitých reakcií.³ Slúžia na to nearmádne metódy ako civilný nátlak, dezinformácie a reálne bojové scenáre zamaskované do ozbrojenej občianskej rebelie alebo nikým nepriznaných vojenských jednotiek.⁴ A toto všetko Mamuka zažil v Gruzínsku hneď niekoľkokrát. Nečudo teda, že keď proeurópski demonštranti na kyjevskom majdane začali v januári 2014 ohrozovať ruské záujmy a vzápätí zomierať od guliek snajperov, Mamukovi sa v hlave rozsvietila červená kontrolka.

Ďalej sa už eskalácia krízy verne vyvíjala podľa schémy, ktorú pozná z domu. Gruzínsko v jej dôsledku stratilo počas troch separatistických vojen od začiatku 90. rokov 20 percent svojho územia. Vznikli na ňom dva fiktívne štáty Abcházsko a Južné Osetsko, ktoré nič neprodukujú, nedokážu sa postarať o základné životné potreby svojich obyvateľov a ktorých existencia stojí a padá so záujmami Ruskej federácie. Sú nevlastnými súrodencami dvojčiek, aké vznikli po prvých bojoch na ukrajinskom Donbase pod názvami Donecká a Luhanská ľudová republika.

Ukrajinský konflikt je pokračovaním gruzínskych vojen

Krajiny ruského sveta zdieľajú osud kolónií moskovského impéria. Svedčí o tom história Kaukazu aj zákopy okupovaného Donbasu.

Ulice mestečka Popasna sú na začiatku roku 2017 ľudoprázdne, veje tu mrazivý vietor a v diaľke dunia delá. Popasna patrila ešte nedávno proruským separatistom, Ukrajina ju však dobyla späť a jej gruzínski bojovníci napredujú ešte ďalej. Len za posledné týždne posunuli frontovú líniu o tri kilometre.

Pri konečnej autobusov zastavuje vojenský džíp, ktorý ma odváža preč. Na okne má vyobrazených dvoch vlkov s gruzínskou a ukrajinskou vlajkou, trhajúcich na kusy ruského medveďa. Vojaci z džípu väčšinou mlčia, a keď prehovorí, ledva im rozumieť. Ich tvrdá, kostrbatá ruština s typickým kaukazským prízvukom však cez vysielaciu robí svoje – bez jedinej kontroly prechádzame zablatenými cestami cez niekoľko vojenských blokpostov až k frontovej línii. Výbuchy za oknami dopadajú čoraz bližšie.

V Mamukovej Gruzínskej légii zostávam niekoľko dní. Jeho vojenský oddiel pôsobí v rámci ukrajinskej armády a bojuje po boku jej vojakov na Donbase. Légia sídli približne tristo metrov od frontu na území nikoho. V osade zostalo stáť po bombardovaní jedenásť domov. V jednom žije starec, ktorý odmietol utiecť spolu s ostatnými dedinčanmi. V šiestich bývajú Gruzínci. Posledné štyri stoja opustené: ustupujúce proruské jednotky domy zamínovali, a keď pri pokuse o ich vyčistenie jednému z ukrajinských vojakov odtrhlo hlavu, Gruzínci